

گروتسک در هنر و ادبیات

ویراستار

جیمز لوتر آدامز - ویلسون یتس

ترجمه‌ی

آتوسا راستی

این کتاب ترجمه‌ای است از:

The Grotesque in Art and Literature:

Theological Reflections

James Luther Adams-Wilson Yates

مجموعه زیرنظر: دکتر قطب‌الدین صادقی

عنوان و نام پدیدآور:	گروتسک در هنر و ادبیات / [ویراستار جیمز لوتر آدامز، ویلسون ییتس]؛ ترجمه: آتوسا راستی
مشخصات ناشر:	تهران: نشر فطره، ۱۳۸۹
مشخصات ظاهری:	۲۷۲ ص
فروست:	سازمان انتشارات، ۱۳۲۷. تئاتر و ادبیات نمایشی؛ ۲۵۵. تئاتر امروز جهان؛ ۵۲
شابک:	978-600-119-307-1
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیا
یادداشت:	عنوان اصلی: <i>The Grotesque in Art and Literature: Theological Reflections</i> , c. 1997
موضوع:	گروتسک در هنر
موضوع:	هنر و دین
شناسه‌ی افزوده:	آدامز، جیمز لوتر، ۱۹۰۱ - ۱۹۹۴ م.
شناسه‌ی افزوده:	Adams, James Luther
شناسه‌ی افزوده:	یتس، ویلسون
شناسه‌ی افزوده:	Yates, Wilson
شناسه‌ی افزوده:	راستی، آتوسا؛ ۱۳۵۸ - مترجم
رده‌بندی کنگره:	۱۳۸۹ گک ۴ گک / NX۶۵۰
رده‌بندی دیویی:	۲۶۱/۵۷
شماره‌ی کتابشناسی ملی:	۲۲۵۲۷۷۵

شابک: ۱-۳۰۷-۱۱۹-۶۰۰-۹۷۸-978-600-119-307-1 ISBN:

نشر قطره

گروتسک در هنر و ادبیات
ویراستار: جیمز لوئر آدامز - ویلسون یتس

ترجمه‌ی: آتوسا راستی

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۰

چاپ: فام

تیراژ: ۵۵۰ نسخه

بها: ۶۵۰۰ تومان

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است
تکثیر تمام یا بخشی از این کتاب به هر شکلی
(به صورت صوتی، تصویری، الکترونیکی و...)
منوط به اجازه‌ی کتبی ناشر است.

خیابان فاطمی، خیابان ششم، پلاک ۳

دورنگار: ۸۹۶۸۹۹۶

۸۸۹۷۳۳۵۱ - ۳

صندوق پستی: ۵۱۶۵ - ۱۴۱۵۵

www.nashreghatreh.com

nashreghatreh@yahoo.com

Printed in The Islamic Republic of Iran

توضیح ناشر

۱. با توجه به کمبود کتاب‌های پایه‌ای تئاتر، نشر قطره تصمیم گرفت مجموعه‌ای از کتاب‌های تئاتر را با نام «تئاتر امروز جهان» منتشر کند؛ برای پیشبرد این امر مهم از مشاوریت نویسنده و کارگردان تئاتر، جناب دکتر قطب‌الدین صادقی، در جهت معرفی کتاب‌های پایه و مترجمانی که در این زمینه کار کرده‌اند، سود جست.

۲. نشر قطره مفتخر است که این مجموعه استثنایی و پرهزینه را مستقلاً و بدون کمک مالی هیچ مؤسسه‌ای ادامه داده و می‌دهد و فقط نیازمند همفکری سایر اساتید و هنرمندان است.

۳. از این مجموعه تاکنون ۵۲ عنوان منتشر شده است.

فهرست

۷	مجموعه تناثر امروز جهان
۱۱	پیش‌گفتار نویسنده
۱۷	پیش‌گفتار مترجم
۱۹	فصل اول: ملاحظات نظری و کلامی در گروتسک ویلسون یاتس (WILSON YATES)
۱۰۷	فصل دوم: گروتسک و آینده‌ی ما
۱۱۶	فصل سوم: گروتسک در بُعد الهیات
۱۲۷	فصل چهارم: زیبایی زشت در هنر مسیحیت
۱۴۷	فصل پنجم: فرانسیس بیکن: تصویر مصلوب شدن، نگاره‌های گروتسک و مفاهیم مذهبی
۲۰۲	فصل ششم: کنایه‌ی مرگ: هملت و دیدگاه گروتسک
۲۴۰	فصل هفتم: ابعاد مذهبی گروتسک در ادبیات: محبوب اثر تونی مورسون
۲۶۳	فصل هشتم: تفسیر دراماتیک بالاد در (قصیده) رؤیاهای شیرین صلح

مجموعه تئاتر امروز جهان

وجود بیش از چهارده دانشکده هنرهای نمایشی دولتی و خصوصی در سراسر کشور، به اضافه ده ها کلاس و کارگاه آزاد آموزش هنر بازیگری و کارگردانی، که هر ساله دست کم ۸۰۰ فارغ التحصیل متخصص و تعلیم دیده وارد بازار تولید هنرهای نمایشی می کنند، در جوار ۹۰،۰۰۰ نفری که عضو ۴۴۰ انجمن نمایش شهرستان های سراسر ایران هستند، ما را در برابر مطالبات نیرویی فعال، جوان و پویا قرار می دهد که برای آموختن و اندوختن بیشتر از هر زمان دیگر، نیازمند منابع و کتاب های پرارزش و علمی در همه زمینه های نظری و عملی هنر نمایش اند. کافی است تنها یادآوری کنیم که در زمینه نمایشنامه نویسی در سال ۱۳۸۵، حدود ۲۰۰۰ نمایشنامه توسط درام نویسان جوان ایران به رشته تحریر درآمده است. ارقام و امار زمینه های دیگر نیز بسیار درخور توجه اند:

— تشکیل ۱۸۵ کلاس آموزشی در گرایش های مختلف.

— برپایی ۸۷ جشنواره و همایش و یادواره: ۲۹ جشنواره استانی، ۶

جشنواره منطقه ای و ۵۲ جشنواره با عناوین مختلف از سوی انجمن های نمایش ایران در نقاط مختلف کشور.

— تولید ۲،۵۸۰ نمایش از سوی انجمن نمایش و ادارات فرهنگ و ارشاد

اسلامی سراسر ایران.

— تعداد ۲۶،۰۰۰ اجرا از نمایش‌های تولید شده در گونه‌های مختلف.

— وجود ۹،۰۰۰،۰۰۰ مخاطب و تماشاگر.

— فعالیت ۲۹،۰۰۰ بازیگر، کارگردان، نویسنده، طراح و...

— ایجاد سالن‌های تئاتر در ۴۸ شهر از سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۰.

طرفه آن که این آمار و ارقام تنها مربوط به فعالیت‌های ۹ ماهه اول سال ۱۳۸۰ در مراکز هنری و ادارات وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است.^۱ حال اگر فعالیت‌های گوناگون: ۵۵ کانون نمایش دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد، واحد فرهنگی - هنری بنیاد شهید، واحد آموزش و تولید حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، و سرانجام حجم بالای آموزش و تولید نمایش در ده‌ها خانه فرهنگی و فرهنگ‌سراهای تهران و شهرستان‌ها را هم بیفزاییم، خواهیم دید با نیرو، توان، کار و خلاقیت بسیار گسترده‌تری روبه‌رویم که به علت جوانی و جستجوگری، از هر نظر نیازمند تعلیم و آموزش‌اند. بنابراین بر اهل فن و قلم و مراکز علمی و انتشاراتی است تا در برابر استقبال گسترده و بی‌سابقه هنرمندان، دانشجویان و هنرجویان به‌این هنر پایه‌ای کهن و توانمند، تا آن جا که در توان دارند، بکوشند به قدر وسع و دانش خود از خرمن تجارب زنده و منابع علمی امروز دنیا توشه بردارند و به نوبه خود، بالوده و پیراسته و علمی، در دسترس این نسل جستجوگر و زنده و فعال بگذارند، تا حتی‌الامکان فاصله فنی و فکری خود را با آخرین تجربیات و دستاوردهای امروز جهان کم و کمتر کرده باشیم.

از این نظر تألیف و ترجمه مجموعه‌ای از کتاب‌های ارزنده و علمی که هم، ارزش دانشگاهی داشته و به کار کلاس‌های درس و تحقیق دانشگاهی

۱. تمامی آمار و ارقام از منبع زیر نقل شده است: بولتن خبری گزارش‌های فصلی استان‌ها در گروه هماهنگی تئاتر مرکز هنرهای نمایشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تا پایان سال ۱۳۸۲.

بخورند، و هم مفید به حال تجربیات عملی و کارهای اجرایی گروه‌های فعال نمایشی در مراکز حرفه‌ای و تجربی، اولین دل‌مشغولی ما برای تألیف و انتشار این مجموعه است. به خصوص که در غیاب مراکز پژوهشی و علمی، نبود تحقیقات منظم هنرهای نمایشی، فقدان مراکز اسناد و مدارک هنری، و نیز کمبود کتاب و کتابخانه‌های تخصصی، مادر همه زمینه‌ها با کاستی‌های جدی و چشمگیری روبه‌رویم. وجود پاره‌ای پژوهش‌های سطحی - ژورنالیستی نیز که تألیف‌شان بسیار شتاب‌زده صورت می‌گیرد و اغلب آن‌ها به شدت کهنه و تکراری بوده و یا رونویسی ناشیانه از کتاب‌های دیگران و منابع خارجی‌اند و تقریباً هیچ کدام به نیازهای واقعی امروز هنر و هنرمندان ایران پاسخ نمی‌گویند، تابه‌امروز جز غلط‌آموزی، سطحی‌نگری و «پخته‌خواری» سود دیگری در بر نداشته‌اند.

گفتن ندارد که خلأیت‌های نمایشی گوناگون هنرمندان مازمانی به سامان بوده و از ارزش‌های مثبت و ماندگار برخوردار خواهند بود که زیربنای تئوری محکمی داشته باشند. و به درستی این مهم به دست نمی‌آید مگر به یاری آموزش درست، استادان فرهیخته، وجود منابع موثق و داشتن مآخذ دقیق و علمی که باب نظریات نوین یا بحث‌های تازه را بگشاید، و یا از اصول پایه و راهکارهای نوین برای غنای زیبایی‌شناسی نمایش امروز سخن در میان آورد.

از سوی دیگر کثرت فرهنگ‌ها، وجود سبک‌ها، شیوه‌ها و گونه‌های جدید تئاتر در کنار آثار گوناگون بازمانده از حوزه‌های تمدن‌های مختلف از ۲۵۰۰ سال پیش تا کنون، فرهنگ تئاتر را چنان غنی و پیچیده و پرپشتوانه کرده است که بدون شک بدون تجهیز خود به منابع معتبر تاریخی یا تشریح اصول و روش‌های آن به یاری منابع پایه‌ای و مآخذ تشریحی نوین، امکان ندارد از دستاوردها و تجربیات گرانبار هزاران ساله این هنر در سطح جهان باخبر شویم.

بنابراین تلاش ما این خواهد بود تا این مجموعه هم در زمینه نظری و عملی به نیازها پاسخ گوید و هم در باب مباحث تاریخی، ژانرها، سبک‌ها و تجربه‌های نوین، کمبودها را برطرف کند. و هدف در همه حال ارتقای سطح کمی و کیفی هنر نمایش و تأمین نیاز هنرمندان، دانش‌آموختگان و دست‌آوردان این هنر در زمینه‌های فکری و فنی پر ارزش است. باشد تا در جای خود پژوهشگران، منتقدان، گزارشگران هنری و خوانندگان مختلف را نیز به کار آید. و به‌ویژه هنرمندان گرامی شهرستان‌های دور و نزدیک را - که امکان دسترسی کمتری به مراکز علمی و دانشگاه‌ها دارند - از هر نظر یاری رسان باشد.

قطب‌الدین صادقی

www.ketab.ir

پیش‌گفتار نویسنده

این کتاب تقدیم میشود به جیمز لوئر آدامز که در جولای ۱۹۹۴ در اقامتگاهش در کمبریج ماساچوست در گذشت کتابی که من ساعتهای بسیار دل‌انگیزی را در گفتگوهای با او سپری کردم. این کتاب یک تجلیل به خاطر نقش مهم وی در پیشبرد الهیات و گفتگوهای هنری است که از طریق نوشته‌ها و دانشجویانش کمک به پرورش آنها کرد.

اشکال گروتسک یکی از بارزترین اشکال هنری است که می‌تواند پرده از آشنایی و شناخت برگیرد و ما را از خواب آلودگی و غفلت رها کرده و از تناقضات پرمخاطره زندگی آگاه سازد.

در طول بیست سال گذشته، بخش قابل توجهی از ادبیات در زمینه های الهیات و مطالعات مذهبی چاپ شده است که رابطه پیچیده بین هنر، معنویت و مذهب را مطالعه و بررسی می‌کند. اما توجه کمی به گروتسک و اهمیت اش برای تفسیر کلامی و مذهبی شده است.

این کتاب هم پاسخی به اطلاعات محدودی می‌باشد که در دسترس داریم و هم دعوتی برای همه، تا رابطه گروتسک، مذهب و هنرهای ادبی و تجسمی را مورد مطالعه و بررسی قرار دهند.

همه مقاله های منحصر بفرد این کتاب به ویژه فصل مقدماتی، توجه خاصی نسبت به موضوعات نظری در ارتباط با روشی برای بیان گروتسک، رابطه گروتسک با زندگی مذهبی و روشی برای تحلیل کلامی آن داشته است. از این رو این کتاب، شرح کلی از گروتسک، اهمیت اش برای مطالعه کلامی و تحلیل آثار خاصی در ادبیات و هنرهای تجسمی را ارائه خواهد داد و دارای یک تاریخچه نیز هست که مبدأ آن به اجلاس سال (۱۹۶۹) در نیویورک با موضوع هنر، مذهب و فرهنگ معاصر (ARC) بر می گردد، زمانی که جیمز لوتر آدامز کنفرانسی در مورد مذهب و گروتسک پیشنهاد کرد که منجر به برگزاری این کنفرانس درباره گروتسک در هنر و ادبیات در ۷ فوریه ۱۹۷۰ در ویت ونی شد. جیمز لوتر آدامز ریاست جلسه را به عهده داشت و متخصصان الهیات، هنرمندان، نویسندگان و موزه داران آثار هنری در آن حضور داشتند. در بیانیه ای که برای جلسه آماده شد، آدامز سخنان زیر را نوشت، که به اهمیت الهیات در مطالعه و بررسی مفهوم و هدف گروتسک اشاره دارد. شکل خاصی از اختلاف عقیده می تواند امروزه در احیاء آنچه قرن‌ها در ادبیات و هنر «گروتسک» نامیده شده است مشاهده شود. روشهای اغراق آمیز و تحریف شده، دل‌سردی و خشونت زندگانی معاصر را به تصویر می کشد همانگونه که در زندگی فردی و نیروهای نهادی و اجتماعی آشکار است.

«گروتسک» در هنر توجه را به سوی پوچی، هیولانوار و بی تناسبی معطوف می دارد که نتایجی از غوغای خشونت، درگیری نژادی، تمایلات جنسی افسرانی، بوروکراسیسم، آلودگی هوا و زمین، تکنولوژی تخریب، میلیون‌ها مرگ و جسد از هیروشیما، ناگازاکی و سانگ می است. طنز بیان ناتوانی برای توصیف هدف «گروتسک» در ادبیات و هنر است.

پس گروتسک چگونه تعریف می‌شود؟ ویژگی مضمون‌های امروزی چه هستند؟ چه تفصیر مذهبی در موضوع گروتسک قرار دارد؟ گروتسک گواهی چه چیزی را برای آینده می‌دهد؟ آیا آن تنها ادعایی از دنیای ماست یا دوری مان از یکدیگر را به یادمان می‌آورد؟ یا به ماهیت ذاتی بشر و حتی به یک واقعیت نهایی موزون اشاره دارد؟

ولفگانگ کایزر، اثر کلاسیک اش گروتسک در هنر و ادبیات، می‌گوید: همانگونه که شکافها در جامعه گسترش می‌یابند، تصاویر گروتسک همچون طلایه دارانی ظاهر می‌شوند. تبلیغ می‌گوید، هنرمند در تصاویر گروتسک چشم به روی حقیقتی باز می‌کند که در زندگی روزمره در مواجه با واقعیت به ورطه فراموشی سپرده شده.

رابرت دوتی همچنین علاقه به گروتسک را به عنوان نشانه‌ای از نیاز به ارزیابی مجدد هم در زندگی فردی و هم در زندگی اجتماعی تفسیر می‌کند. او می‌گوید، هنرمند، از روی ناچاری بدنبال درگیر کردن ذهن و روح تماشاگر می‌باشد تا او را به وضعیتی از آگاهی برساند که اجازه هیچ عذر و بهانه‌ای را نخواهد داشت. او احساس بیزار شدن از خود می‌کند، اما امید را رها نمی‌کند.

در واقع این کتاب دستاورد همان کنفرانس است که با گرامیداشت جیمز لوتر آدامز آغاز می‌شود، که مرگ اخیر او به دوران زندگی یک متخصص الهیات و اخلاق شناس بزرگ آمریکایی پایان داد.

مشتاقانه برای ما که دانشجویان و همکارانش بودیم سخنرانی کرد و در مورد هنر نوشت و به دانشجویانش اهمیت عمل به الهیات و مهمتر از آن تحقق بخشیدن به یک زندگی توأم با ایمان را آموخت. او مردی برای تمام فصول یکی از آن دسته از انسانهای نادر با طبع ظریف رنسانس، گستره حیرت‌آوری از دانش و یک احساس جاودانه بود.

مقالاتش برای جهان آکادمیکی از مذهب و علم اخلاق شگفت‌آور

است او یک متخصص بزرگ علوم نظری در زمینه اصول اخلاقی و اجتماعی بود، وی دیدگاههای تاثیرگذاری در مورد آزادی بشر، قدرت، اختیار طلبی و اهمیت تحلیل نهادی برای اصول اخلاقی و نظم عمومی را بیان کرد. او بانی بزرگ گفتگوهای میان علم اخلاق و جامعه شناسی، دین و قانون، الهیات و هنر بود که آنها را موضوعاتی حیاتی می‌دید.

موضوعاتی که آدامز در الهیات اش مطالعه و بررسی کرد شامل: آفرینش، وضعیت بشر، معصیت، موهبت الهی، آزادی بشر، نجات و تغییر شکل، قدرت تخیل و قدرتش برای خلق جدید، و توانایی و قدرت خلقت به منظور نشان دادن زیبایی و قداست است که برای آدامز، واقعیتهایی شدند که از طریق آن می‌توانیم با معانی وابسته به علم هستی‌روبرو شویم.

در یک مقاله قدیمی (سال ۱۹۵۵) در خصوص «هنر و جامعه» که در بحث مربوط به الهیات در واشنگتن دی سی ارائه گردید، آدامز هنر را براساس ماهیت خودش به عنوان یک روش معین برای بیان زیبایی، مورد بحث قرار داد.

او در روش خودش برای تحلیل یک اثر، به طور جدی از عبارات خود هنرمندان در مورد علاقه و توجه خودشان در ایجاد یک اثر هنری استفاده کرد، و به دقت به نشانه‌هایی از اینکه چگونه هنرمندان اشتیاقهای سوزان مذهبی را تجربه می‌کردند و چگونه اوج مذهب را در زندگی خودشان لمس می‌کردند گوش سپرد. از این رو توانست با حساسیت خاصی در مورد احساسات مذهبی شان بنویسد.

ونگوک، در مواجهه شدن با بحرانی از اشتیاق معنوی اش و معانی گسیخته شده در جامعه بشری، صحبت از یک نیاز شدید می‌کند. «دین». از این رو از خانه بیرون می‌رود و ستارگان را به تصویر می‌کشد. درواقع، او نحوه برخوردش از هنر را با تقدیر از این موضوع که چگونه

هنر ما را به جستجو در آفرینش و ماهیت زیبایی دعوت می‌کند آغاز کرد. برای آدامز، تقسیمات مربوط به الهیات و هنر پیچیده بودند. هنر می‌توانست موضوع اندیشه مرتبط با الهیات، منبعی برای درک فرهنگ و ایمان، یک شیوه عبادی باشد که از آن طریق اوج زندگی مذهبی تجربه می‌شود از نظر او هنر به متخصصان الهیات امکان می‌داد تا پرسشهای مذهبی و اخلاقی ای که در یک فرهنگ مطرح می‌شود را بشنوند.

با درگذشت جیمز لوتر آدامز ما متاثر از فقدان یک معلم، یک همکار و یک دوست شدیم اندوهمان هنوز فراوان است اما اگر مرگ او ما را رها کند، زندگی اش به ما زیبایی ای بخشید که از آن بی خبر بودیم عشق او به هنر، به ما آموخت تا هنر را دوست بداریم و احساسش درباره هنر ما را به تجربه ای از زیبایی و تقدس دعوت کرد.

جیمز لوتر آدامز ما را آماده ساخت تا شر را از خیر تشخیص دهیم که همیشه همراه با نیروی لذت بخش رهایی و رستگار شدن است.

پیش‌گفتار مترجم

گروتسک انتقام هنرمند است از آن‌چه او را عمیقاً آزرده که در آغاز از غریزه‌ی بدوی آدمی در عطش او برای غیرممکن‌ها سرچشمه گرفت، اما بعدها به قالبی پیچیده تبدیل شد.

ما در مواجهه با گروتسک قضاوتی را تجربه می‌کنیم که دنیای متعارف‌مان را زیر سوال می‌برد و با نمادی اهریمنی مواجه می‌شویم که همواره تلاش می‌کنیم از آن دوری کنیم در حالی که می‌دانیم برای رستگاری خویش، باید با نیروی آن درگیر شویم... ترس بر سراسر قلمرو باور نکردنی گروتسک سایه افکنده است و این بخش جدایی‌ناپذیر از جست‌وجوی پایان‌ناپذیر انسان برای دست یافتن به شور و هیجان است. صرف‌نظر از نیت اولیه‌ی ترساندن در گروتسک، اغلب تأثیر متمدنانه‌ی دیگری هم در آن به چشم می‌خورد: خنده‌ی تهی از شوق، که در واقع وسیله‌ای است برای بیان ضعف‌ها، کمبودها، ناهماهنگی‌ها و آگاه کردن خواننده به پستی‌ها، شرارت‌ها و تبهکاری‌ها.

هنرمند برتر می‌تواند به ورای این بدبینی‌های زیبایی‌شناسانه صعود کند و اثری از سرایمان بیافریند. میکل آنژو بتهوون نمونه‌ی فاتحینی هستند که از آزمون سخت به سخره گرفته شدن، سر بلند بیرون آمدند و آن‌چنان محکم و قوی بودند که بر خود سخت گیرند تا افق امید را پیش چشم ما بگسترند.

از آن‌جا که برای نگارش مطالب رساله‌ی کارشناسی ارشدم نیاز به تحقیق درباره‌ی گروتسک داشتم و پس از ماه‌ها مطالعه و پژوهش مطالب اندکی یافتم، از استاد راهنمای خوبم، جناب آقای دکتر صادقی کمک طلبیدم و ایشان نیز مرا به ترجمه این کتاب تشویق کردند.

ترجمه‌ی حاضر حاصل تلاش بر روی نثر دشوار کتاب جیمز لوتر آدامز و ویلسون پتس است که کوشیده‌ام تا نرم و سیال شود. امید است که مورد استفاده‌ی پژوهشگران محترم قرار گیرد.

در پایان از راهنمایی‌های ارزنده‌ی جناب آقای دکتر قطب‌الدین صادقی سپاسگزارم. هم‌چنین این ترجمه تقدیم می‌شود به همسر مهربانم، مهدی نیک‌زاد، خانواده‌ی صبورش و پدر و مادر عزیزم.

آتوسا راستی

فروردین ۸۹